

MAHALLIY QON AYLANISHI BUZLISHI

Saidova Feruza Salomovna,

ilmiy rahbar: Samarqand davlat tibbiyot universiteti patalogik
fiziologiya kafedrası assistenti

Abduvayitov Shahriyor O'ktam o'g'li

ilmiy tadqiqodchi: Samarqand davlat tibbiyot universiteti
davolash ishi fakulteti talabasi

Annotatsiya

Mahalliy qon aylanishi buzilishlariga arterial va venoz giperemiya, ishemiya, staz, tromboz hama emboliya kiradi.

Kalit so'zlar: Arterial giperemiya, venoz giperemiya, ishemiya, staz, tromboz, Virxov triadasi, emboliya.

Arterial giperemiya yoki arterial to'laqonlik a'zoga arterial qonning tomirlar orqali ko'p oqib kelishi hisoblanadi. Shu ma'noda arterial vazodilatatsiya paydo bo'lishi mumkin, bu giperemik sohada normaldan kattaroq qon ta'minoti uchun javobgardir. Bunday hollarda biz faol giperemiya haqida gapiramiz.

Boshqa tomondan, venoz tomirlarning torayishi holati bo'lishi mumkin, bu qonning ma'lum bir hududdan chiqishini sekinlashtiradi, shuning uchun odatdagidan ko'proq qizil qon hujayralari to'planib, maydon qizarib ketadi. Giperemiya venoz tomirlarning torayishiga bog'liq bo'lsa, bu "passiv giperemiya" deb ataladi .

"Reaktiv giperemiya" deb nomlanuvchi variant mavjud, unda ishemiya (qon oqimining yo'qligi) vaqtidan keyin ma'lum bir hududda qon to'planishi kuzatiladi.

Ham faol, ham passiv giperemiya hosil qilishi mumkin bo'lgan sharoitlar ko'p va juda xilma-xil bo'lishiga qaramay, ularning barchasi umumiy mexanizmida birlashadi: vazodilatatsiya (faol giperemiya) yoki vazokonstriksiya (passiv giperemiya).

Qon tomirlariga javoban avtonom asab tizimi (simpatik: vazokonstriktor, parasempatik: vazodilatator), kimyoviy vositachilar (vazoaktiv aminlar, prostaglandinlar) yoki ikkalasining kombinatsiyasi vositachilik qilishi mumkin.

ISHEMIYA (yun. ischo — to'xtataman, haima — qon) , mahalliy kamqonlik, mahalliy anemiya — organizmning biror qismi, a'zo yoki to'qimaning qonga yolchimasligi. Ishemiyaning angiospastik (tomirlar spazmidan kelib chiqadigan), obturatsion (arteriyaga tromb yoki embol tiqilishidan paydo bo'ladigan) va kompression (tomirning qisilib yoki bosilib qolishiga aloqador) turlari bor. Ishemiyada mikrosirkulyatsiya jarayoni buziladi. Mayda tomirlar puchayib qoladi, arteriyaning toraygan joyidan pastki qismida qon bosimi pasayadi va tomir devori tuzuk oziqlana olmaydi, to'qima hajmi kichrayadi. To'qimaga kislorod yetishmay, moddalar almashinuvi va funktsiya buziladi, og'riq sezgilari paydo bo'ladi. Ishemiya to'satdan ro'y berib, uzoq davom etadigan bo'lsa, to'qima nekrozi yoki infarkt kuzatilishi mumkin.

Staz (turg'unlik) (yun. stasis — dimlanib qolish, harakatsizlik) — naysimon a'zolar (kapillyarlar, venalar, limfa tomirlar va boshqalar)da ulardan o'tadigan fiziologik suyuqlik, mas, qon (gemostaz), limfa (limfostaz) va boshqalarning dimlanib, to'xtab qolishi. Kimyoviy va fizik omillar, bakteriyalar zahari ta'sirida, tomirlar innervatsiyasining buzilishi va boshqa oqibatlarda ro'y beradi. Ishemik, venoz va haqiqiy (kapillyar) turg'unlik mavjud.

Ishemik va venoz staz ishemiya va venoz giperemiya natijasida rivojlanadi va shuning uchun bu mahalliy qon aylanishining buzilishi bilan bir xil sabablarga ega.

Haqiqiy turg'unlikning sababi jismoniy (sovuq, issiqlik), kimyoviy (zaharlar, natriy xlorid va boshqa tuzlarning konsentrlangan eritmasi, turpentin) va biologik (mikroorganizmlarning toksinlari) omillar bo'lishi mumkin.

Tromboz ma'lum patologik holat natijasida tirik organizm qon tomiri ichida (intravaskular) qon ivish jarayoni. Ushbu jarayonlardan so'ng tomir ichida hosil bo'lgan qon laxtasi (eritrotsit, trombositlar va fibrindan iborat) tromb deb nomlanadi. (tromb – tirik organizm yuragida yoki tomirlarida hosil bo'lgan qon tarkibli qattiq massa). Tromboz venalarda hamda arteriyalarda uchrashi mumkin. (periferik venalarda ko'p uchraydi). Intravaskular hosil bo'lgan tromb tomirlarda qon aylanishi (gemodinamika)ga to'sqinlik qilishi, ba'zan qon oqimi bilan harakatlanib turli a'zo tomirlari bekilib qolishi ya'ni emboliyaga sabab bo'lishi mumkin.

Virxov tromb shakllanishiga 3 omil sabab bo'lishini ko'rsatadi va bu Virxov uchligi (Virxov triadasi) nomini oladi:

Endoteliyning jarohatlanishi: endoteliy quyidagi holatlarda jarohatlanishi mumkin: ateroskleroz, gipertenziya, arterial kasalliklar, tizimli kasalliklar, qandli diabet, giperxolesterinemiya vahokazo.

Qon oqimidagi o'zgarishlar: odatda operatsiya o'tkazgan (tomir jarohatlari) bemorlarda yoki yotib qolgan bemorlarda (muskullar kontraksiyasi hisobiga).

Qonning giperkoagulatsion xususiyati: 1) fibrinogen, protrombin, VIa, VIIa va Xa faktorlar kabilarning oshishi 2) trombositlar soni va ularning adhezivlik xususiyati oshishi 3) antitrombin III va fibrinogen parchalanish mahsulotlari kabi koagulatsion ingibitorlarning kamayishi.

Emboliya - qon oqimida aylanib yuruvchi normal holatlarda qon oqimida topilmaydigan har qanday bog'lanmagan tomir ichidagi substrat (qattiq, suyuq yoki gazsimon), u paydo bo'lgan joydan yetarlicha bo'lgan masofada arterial va yoki venoz tomirni berkitib qo'yishi mumkin.

Ushbu tushuncha 1848-yilda Rudolf Virxov tomonidan fanga muomalaga kiritilgan.

Tromboemboliya - bu tomir yoki yurak devoridan uzilgan qon laxtasining tomir o'zanida tiqilib qolishi.

Yog ‘emboliyasi - naysimon suyaklarning sinishi, teri osti yog ‘to‘qimalarining maydalanishi va juda kamdan-kam hollarda dorilarni tomir ichiga yuborish paytida qon oqimiga kirgan yog‘ tomchilari.

Xolesterin emboliyasi xolesterindan tashkil topgan emboliya bo‘lib, ko‘pincha qon tomiridagi aterosklerotik plakchalardan iborat.

Gaz embolisi - dekompressiya kasalligi paytida tomir ichida hosil bo‘lgan gaz.

Havo emboliyasi - tomir ichidagi havo pufakchalari (bo‘yin tomirlari shikastlanganda, tomirga havo kiritilganda, o‘pka shikastlanganda va hokazo) kirib qolishi sababli ro‘y beradi.

Bakteremiya (septik) emboliya - bakteriyalar, zamburug‘lar, protozoa, gelmintlarning bo‘laklarini o‘z ichiga olgan yiringli emboliya.

To‘qima emboliyasi - hujayra to‘qimalarining kichik bo‘lagidan tashkil topgan emboliya.

Embol - bu qon tomir oqimiga atrof-muhitdan kirgan begona jism.

Amniotik suyuqlikdan yuzaga keluvchi emboliya.

Foydalanilgan adabiyotlar:

O.Husinov “Patologik fiziologiyadan amaliyot darslari uchun qo‘llanma”

Azimov R.Q. “Patofiziologiya”